

№ 15. – Ст. 1028. **13.** Міжнародне співробітництво України у правовій сфері: Зб. міжнародних документів / Упоряд. В. Дріжчаний, О. Павличенко, О. Уманський. – Харків: «Фоліо», 1998. – С. 18-34. **14.** Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. // Офіційний вісник України. – 2004. – № 15. – Ст. 1028.

УДК 343. 82 (100).316. 614

А. Г. МАРТИРОСЯН
Л. А. МАРТИРОСЯН

ВИНИКНЕННЯ ТА ІСТОРИЧНА ЕВОЛЮЦІЯ ПЕНІТЕНЦІАРНИХ СИСТЕМ СВІТУ ЯК СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЙ ПЕРЕВИХОВАННЯ І РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ

Досліджується процес виникнення та історичної еволюції пенітенціарних систем світу, як соціальних інституцій перевиховання і ресоціалізації; виділяються соціокультурні чинники, що його обумовили. Значна увага приділена методам, формам і засобам пенітенціарного перевиховання, розкрита динаміка їх історичного розвитку.

Ключові слова: пенітенціарна система, соціальний інститут перевиховання і реабілітації, «робітні будинки», форми, методи і засоби перевиховання, праобразы в'язниць.

Мартиросян А.Г., Мартиросян Л.А. Возникновение и историческая эволюция пенитенциарных систем мира, как социальных институтов перевоспитания и ресоциализации.

Исследуется процесс возникновения и исторической эволюции мировых пенитенциарных систем, как социальных институтов перевоспитания и ресоциализации; выделяются социокультурные факторы обуславливающие его; анализируются методы, формы, средства пенитенциарного перевоспитания, раскрывается динамика их исторического развития.

Ключевые слова: пенитенциарная система, социальный институт перевоспитания и реабилитации, «рабочие дома», формы, методы и способы перевоспитания, прообразы тюрем.

Martirosian Artyr, Martirosian Lesa. Emergence and historical evolution of the penitentiary systems as social institutions of re-education and resocialisation.

The process of emergence and evolution of penitentiary systems, as social institutions of re-education and resocialisation is presented in the article. A special attention is paid to the methods, forms and measures of re-education.

Key words: penitentiary systems, social institutions of re-education and rehabilitation, methods, forms and measures of re-education, “workers’ houses”, appearance of prisons.

Соціально-економічна нестабільність, правовий вакуум, політичний колапс, духовна криза нації зумовили посилення процесів криміналізації населення. Це

© **МАРТИРОСЯН Артур Гагікович** – кандидат юридичних наук, доцент кафедри спеціальних юридичних дисциплін Рівненського інституту Київського університету права НАН України

© **МАРТИРОСЯН Леся Анатоліївна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки і педагогіки вищої школи Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

спричиняє суспільну потребу у пенітенціарних закладах різних видів, що виконують функцію ізоляції й перевиховання людей, які з тих чи інших причин відхилилися від визначених суспільством поведінкових зразків¹.

Дослідження пенітенціарної системи традиційно здійснювалось такими науками, як: кримінологія, соціологія та психологія. Основна увага приділялась проблемам мотивації злочину, особистості злочинця, вивчення середовища, що його формує.

Аналіз сучасних наукових досліджень пенітенціарної системи (О. Беца, Н. Калашник, О. Колб, В. Кривуша, В. Лунев, Г. Радов, В. Россіхін, В. Синьов, А. Червенияк, Г. Шнайдер, Д. Ягунов, М. Яцишин, та ін.) засвідчує посилення інтересу до педагогічного аспекту її діяльності та проблем перевиховання. Розширюється і коло наук, що зосереджують свою увагу на проблемах пенітенціарної системи. Зокрема, ними займаються такі науки, як соціальна педагогіка (Т. Авельцева, Б. Алмазов, Н. Безсоннова, М. Беляєва, Ю. Василькова, С. Ветошкін, П. Гусак, М. Галагузова, В. Горобцов, І. Жарков, Л. Завацька, І. Зверева, І. Кабат, О. Караман, В. Львовчкін, В. Лютий Л. Мардахасєв, С. Пальчевський, С. Толстоухова, та ін.) та пенітенціарна (О. Беца, М. Докторович, В. Кривуша, В. Литвишков, А. Мітькіна, Г. Радов, В. Синьов, та ін.). Як свідчить аналіз наукових досліджень найменш вивченими є питання виникнення та історичної еволюції пенітенціарних систем світу, як соціальних інституцій перевиховання. Разом з тим, без вивчення історичного досвіду трансформації ідей, на основі яких формувалась система виправних установ, аналіз реабілітаційних функцій сучасної пенітенціарної системи є неможливим.

Пенітенціарна система (кримінально-виконавча система; від лат. *penitentia* – розкаяння) – державний інститут, що відає виконанням кримінальних покарань, накладених на громадян відповідно до закону.

Пенітенціарна система – необхідна частина державного організму, що функціонує приблизно на тому ж рівні якості, що й держава в цілому і тому може слугувати індикатором її стану².

В'язниці існують з незапам'ятних часів. Ідеї західноєвропейської пенології зародилися в грецьких містах-полісах близько 700 р. до н. е. Проте тюремне ув'язнення не відіграло суттєвої ролі, оскільки злочинців, в основному, убивали, штрафували, піддавали остракізму (вигнання з полісу) або публічно катували³.

У стародавньому Римі, відповідно до кодексу законів «Дванадцять таблиць» (451 р. до н.е.) тюремне ув'язнення застосовували лише у випадку боргів і для очікування смертної кари.

В епоху раннього і класичного Середньовіччя в Європі в'язниця слугувала інструментом ізоляції маргінальних верств суспільства. Спочатку до них відносили прокажених, потім хворих чумою, венерично хворих, психічно хворих, і на кінець періоду класичного Середньовіччя – жебраків і бідняків. У цей період, в'язниця, як інструмент покарання за вчинений злочин, була відсутня у багатьох європейських країнах. Наприклад у Франції (ордонанс 1670 р.) «було встановлено наступні міри покарання: смертна кара, тортури, по життєва відправка на галери, тимчасова відправка на галери, ганебний стовп і тимчасове вигнання. В'язниця використовувалась лише до тих категорій населення, відправка на галери яких була неможлива – людей похилого віку, жінок та боржників. Ув'язнені були зобов'язані оплачувати своє утримання»⁴.

Трансформація функцій в'язниці, із закладу ізоляції у заклад відбування кримінального покарання, розпочинається з епохи пізнього Середньовіччя, коли

капіталістичні виробничі відносини починають швидко розвиватися у країнах Європи. У цей період спостерігаються перші спроби криміналізації та педагогізації функцій в'язниці. Наприклад в Англії, починаючи з XVI ст. розвивається власне виробництво вовняних тканин, яке концентрується на капіталістичних мануфактурах. Забезпечення їх функціонування потребує вкладення великих капіталів, сировини і значної кількості робочих рук. Ця економічна потреба обумовила початок зміни функцій в'язниці, який розпочався з процесу інтеграції в'язниць і робітних будинків для здорових жебраків.

У 1575 р. на законодавчому рівні було прийняте рішення про покарання жебраків і полегшення долі бідняків шляхом будівництва виправних будинків (houses of correction) з розрахунку по одному на графство. Дуже швидко їх назва стала синонімом робітних будинків для здорових бідняків. На той час в Англії їх було біля 200⁵.

Перший такий будинок під назвою «Бридвел» був побудований в Лондоні у 1575 р. Його створення стало результатом нової соціальної політики в Англії, яка була спрямована на боротьбу з жебрацтвом. Вона базувалась на наступних принципах: праця під страхом покарання є найбільш ефективним засобом знищення бідності; жебраки, бідняки і різні «паразити» повинні бути поміщені у робітний будинок з жорстким трудовим режимом.

Лондонський Бридвел був побудований як виробничі майстерні, що знаходились під контролем ремісничих гільдій і поліцейським наглядом. Була введена жорстка дисципліна. Дуже швидко виправні (робітні) будинки злились з в'язницями.

Нова соціальна політика, що поєднувала у собі елементи покарання і примусової праці у виправних (робітних) будинках, яскраво проявилась в Голандії. Відкриті у 1596 році в Амстердамі робітні будинки «Распхьойс» (для чоловіків) і «Спінхьойс» (для жінок і дітей) стали справжніми праобразами нових в'язниць епохи пізнього Середньовіччя. Вони призначались для ізоляції і виправлення жебраків і малолітніх злочинців.

В основу діяльності робітних будинків «Распхьойс» та «Спінхьойс» було покладено наступні принципи: термін покарань змінювався в залежності від поведінки ув'язненого і за думкою в'язничної адміністрації міг бути скорочений; праця ставала обов'язком ув'язнених, які працювали спільно, а за виконану роботу отримували винагороду; встановлювався чіткий розпорядок дня, вводилась система заборон і обов'язків, безперервний нагляд; вводились обов'язкові релігійні читання⁶.

За порушення режиму вводились жорстокі покарання. Порушники утримувались в ізольованих камерах, що постійно наповнювались водою, яку було необхідно відкачувати.

Принципи організації виправних будинків в Голландії заклали основу появи у другій половині XVIII століття трьох класичних моделей в'язниці: фламандської, англійської та американської.

Таким чином, різноманітні форми, які приймала політика ізоляції – покарання та перевиховання через примусову працю, – започаткували процес трансформації в'язниці у заклад відбування кримінального покарання.

Зразком для фламандської моделі в'язниці став робітний будинок в Генте, в якому примусова праця була організована за законами економічної доцільності. Ідеологічною концепцією, що обґрунтувала потребу застосування примусової праці, як виховного засобу стала ідея про те, що основна причина злочинності,

якою була охоплена Європа у зв'язку з масовими процесами пауперизації та маргіналізації населення – пустопорожній спосіб життя бідняків, який дозволяє жити не працюючи. Єдиним засобом уникнення поширення злочинності у суспільстві було визнано застосування «трудової педагогіки», щодо вказаних категорій населення. Її застосування надавало морального змісту самому факту ізоляції людини від суспільства перетворюючи його на вид кримінального покарання, а робітний будинок на виправний заклад, у якому це покарання відбувається. Передбачення можливості скорочення покарання при умові хорошої поведінки і виконання вказаного обсягу робіт ув'язненими надавало виховній функції закладу ще більшої ефективності.

Застосування трудової педагогіки вплинуло і на визначення терміну відбування покарання. Воно виключало як дуже короткі, так і дуже довгі терміни, оскільки перші не дозволяли б ув'язненим набутти трудові навички і бажання працювати; другі – робили вивчення ремесла безперспективним, оскільки довготривале ув'язнення не давало людині життєвої перспективи. Покарання мало сенс лише у тому випадку, коли на протязі терміну ув'язнення виникала можливість перевиховання і економічного використання ув'язненого.

Такий підхід давав цілий ряд переваг для влади: по-перше – зменшувалась кількість кримінальних злочинів, оскільки потенційні злочинці (здебільшого представники маргінальних верств населення – бідняки і жебраки) масово, внаслідок заборони жебрацтва, потрапляли у заклади ізоляції; по-друге – держава позбавлялась необхідності компенсувати потерпілим шкоду від злочину, оскільки покарання у вигляді примусової праці, розглядалось як певна винагорода, яку сплачує ув'язнений співгромадянам за скоєний злочин; по-третє – з'являлась маса нових робітників, що сприяло зниженню собівартості робочої сили; по-четверте – для бідняків праця за їжу або невеликий заробіток, розглядалась як форма благодійної допомоги суспільства⁷.

Принцип «трудової педагогіки» отримав своє продовження і в англійській моделі в'язниці. Тут до ідеї примусової праці було додано ідею ізоляції ув'язнених один від одного. У даному випадку ізоляція розглядалась не лише як форма утримання засуджених, а найперше, як метод і засіб перевиховання. На думку англійського юриста Дж. Хенуея, ізоляція дозволить ув'язненому сформувати нову свідомість (економічну і релігійну), що у майбутньому дозволить людині адаптуватись у суспільстві.

У 1779 році в Англії, на основі пропозицій Дж. Хенуея був прийнятий парламентський Білль, відповідно до якого в'язниці повинна виступати у трьох іпостасях: як заклад, що устрашає; як інструмент повернення індивіда до моральності; як умова для навчання ремеслу. Проте втілити в реальну практику ці функції у повному обсязі для всіх ув'язнених не вдалося. Була побудована в'язниця у Глочестері, де повній ізоляції піддавались лише найнебезпечніші злочинці; інші працювали разом, піддаючись ізоляції лише вночі.

Зразком для американської моделі стала в'язниця Уолнат Стріт, побудована за моделлю Гента і Глочестера, проте її виховні функції були значно поглиблені.

Передумовою її появи стала створена релігійною сектою квакерів у 1776 році у Філадельфії (штат Пенсільванія, США) тюремна система, що отримала назву Філадельфійської або Пенсільванської. У квакерській системі тюрма була вперше названа *пенітенціарієм* (від латинського *penitentia* – каяття; *penitentiamus* – покаятися, виправний)⁸. Засобом перевиховання було обрано не примусову працю, а ізоляцію ув'язнених, як від зовнішнього світу, так і один від одного.

Керуючись ідеєю про досконалість людини у так званому природному стані, квакери намагалися усунути в ув'язненні все те, що могло відвернути її від шляху перевиховання, заважало її самоспогляданню й порушувало її спокій⁹.

З цієї причини в'язниця організовувалась як місце покаяння (penitentiary). Читання Біблії, самотність та роздуми, до яких вона спонукала, абсолютна тиша і мовчання – основні методи, що забезпечували перевиховання ув'язнених.

Ідея ізоляції, як засобу перевиховання, була застосована у в'язниці Уолнат Стріт (1786 р. Філадельфія). Ніяких зв'язків із зовнішнім світом філадельфійська система подібно до квакерської «келійної» не передбачала.

Друга ідея квакерської тюремної системи – моральне перевиховання шляхом читання книг морально-релігійного змісту, також була застосована у в'язниці Уолнат Стріт.

У філадельфійській системі у повній мірі також була використана ідея примусової праці, як засобу перевиховання. Ця ідея була запозичена з англійської моделі в'язниці. Основні принципи трудової педагогіки були наступні: «обов'язкова робота в цехах; постійна зайнятість ув'язнених; фінансування в'язниці за рахунок праці ув'язнених; виплата винагороди за працю, як засіб, що дозволяє ув'язненим накопичити певну суму коштів до моменту закінчення терміну покарання; суворотна трудова дисципліна; жорсткий режим дня»¹⁰.

Окрім того, філадельфійська в'язниця мала і інші спільні риси як з глочестерською в'язницею: (ізоляція застосовувалась лише для злочинців, що скоїли важкі злочини і для тих хто порушував дисципліну у самій в'язниці), так і з гентською – передбачалась можливість скорочення покарання за зразкову поведінку.

Таким чином інтеграція методів перевиховання глочестерської та гентською в'язниць з методами квакерської тюремної системи та трудовою педагогікою дозволила значно розширити методи перевиховання і таким чином поглибити педагогізацію в'язниці, що у свою чергу дозволило надати їй не лише статусу карального закладу, а найперше, закладу виправного.

Філадельфійська система ув'язнення мала ряд особливостей, які вплинули на подальший розвиток пенітенціарної системи в цілому.

«По-перше – був застосований принцип нерозголошення покарання, який передбачав широке розголошення вироку і підстав для нього, проте сам процес здійснення покарання здійснювався таємно і без публічних видовищ, характерних для феодального суспільства. Таким чином, покарання ставало процесом, що розгортається за участю ув'язненого і наглядача. Перевиховання індивіда ставало справою адміністрації, у якій основна роль належала в'язничним інспекторам (першопочатково – з числа найбільш поважних громадян міста) зобов'язаних проводити моральні бесіди із злочинцями.

По-друге – важливим наслідком інспекторського контролю стало формування знань про злочинців. Одночасно, з появою нового ув'язненого адміністрація отримувала звіт про його злочини та їх причини, резюме допиту, висновки про його поведінку. Протягом всього терміну ув'язнення злочинець піддавався спостереженню, а його поведінка кожен день документально фіксувалась з метою формування думки про можливість скорочення його термінів ув'язнення. Накопичення знань про злочинців дозволило розділити їх за тяжкістю злочинів і у відповідності до нахилів»¹¹.

Аналіз характерних рис трьох моделей в'язниці засвідчує спільність мети покарання – попередження повторення злочину, і педагогічний характер процедури і технології виконання покарання. Спостерігається і спільність у засобах виправ-

лення і перевиховання ув'язненого, якими були: режим відбування покарання, примусова праця, соціально-вихована робота у різних формах (релігійне виховання, моральні настанови, моральні бесіди тощо).

Повну перемогу пенсильванська система здобула в XIX ст., коли законодавчі збори штату доручили квакерам та Філадельфійському товариству влаштування 2 великих пенітенціаріїв – в Пітсбурзі та Черрі-Гіллі. Проте, реально працювати розпочала лише в'язниця Черрі-Гіллі, відкрита в 1829 р., яка стала взірцем для інших пенітенціаріїв. В'язниця мала 582 камери одиночного ув'язнення. З перших же років існування визначилась перевага системи. Втеч стало менше, змови і спільні протести, а також розбещення арештантів виявилось неможливим. Але повне роз'єднання з усім суспільством, заборона листування, навіть з рідними, доводили багатьох до божевілля. Захворюваність досягла високих показників, психічний стан в'язнів був постійно пригніченим, в них з'явилося байдуже ставлення до всього навколишнього середовища¹².

Таким чином, досвід в'язниці Черрі-Гіллі засвідчив, що повна ізоляція як засіб перевиховання не є ефективним і надалі філадельфійську систему одиночного ув'язнення використовували лише для найбільш запеклих злочинців з метою залякування. «Виконуючи завдання духовного відродження злочинців і спеціальної превенції, пенсильванська в'язнична система, однак повною мірою не вирішувала проблем забезпечення виховної ролі покарання»¹³.

Однак, пенсильванська система стала предметом наслідування й у Європі (наприклад, Маобіт у Берліні, Сенжиль у Брюсселі, Лефортівська в'язниця в Москві, Хрести в Санкт-Петербурзі тощо)¹⁴.

Подальша еволюція шляхів перевиховання у пенітенціарних закладах спостерігається в «обернській» системі, де було застосовано один із методів перевиховання квакерської системи ув'язнення – метод мовчання. Він мав на меті приборкання волі ув'язненого. Засудженим під загрозою тілесних покарань суворо заборонялися будь-які розмови.

Метод мовчання доповнювався методом примусової праці з застосування фізичних покарань та жорсткого режиму.

Обернська в'язниця (1820 р.) мала 550 окремих камер та стільки ж в'язнів. Зранку арештантів випускали з камер і проводили до загальних майстерень. Там вони працювали під суворим наглядом в суцільному мовчанні, яке продовжувалося і під час вечері за столом. Для зменшення спокуси розмовляти з сусідами всіх ув'язнених розсаджували обличчям в один бік. За будь-яку провину (промовлене слово, неухважність під час роботи) призначали покарання – наглядачі лупцювали батоном. Ввечері арештантів знов усамітнювали в камерах, де вони слухали молитву, яку читав священник в коридорі, та лягали спати. Витримувати подібний режим могли лише одиниці, через що дисциплінарні покарання за порушення мовчання були величезні. За всієї суворості цього режиму його вплив на мораль та психіку злочинців виявився настільки суттєвим, що найближчим часом в США було збудовано 13 тюрем такого типу, поміж них відома тюрма Сінг-Сінг біля Нью-Йорку в 1825 р. на 1000 камер¹⁵.

Жорстка дисципліна дала змогу обернській адміністрації перетворити в'язницю на досить прибуткове підприємство. Працю засуджених здавали в найм підприємствам, які пропонували найкращу ціну. Відтак підприємці організовували виробництво, платили в'язниці і забирали продукцію. Так, у різні часи засуджені виробляли цвяхи, залізні інструменти, бочки, шили одяг, взуття, робили меблі¹⁶.

Починаючи з 40-их років XIX ст. обернське в'язничне підприємство успішно почало виробляти шовкову тканину. Комерціалізація виробництва давала чималі прибутки, що обумовило запозичення цієї ідеї іншими американськими в'язницями (Сінг-Сінг, Ньюгейт).

Таким чином, комерційний характер примусової праці, як методу перевиховання, зробив його ще привабливішим для застосування у пенітенціарній системі.

Разом з тим, використання примусової праці у поєднанні з методом мовчання та фізичними покараннями, перетворювало її на засіб знуцання над ув'язненими, що значно нівелювало її виховний ефект. "Обернська в'язнична система, використовуючи примусову працю безправних людей, виявила себе як засіб витонченого знуцання над злочинцями і не була спроможна примусити їх до каяття. Однак позитивні наслідки від використання праці в'язнів обумовили визнання цієї системи як у США, так і в інших країнах"¹⁷.

В кінці XIX ст. пенітенціарною практикою було спростовано ефективність використання мовчання і одиночного ув'язнення як засобів виправлення і перевиховання. Розпочинається лібералізація індивідуального утримання, суть якої полягала у проведенні спільних робіт, прогулянок, створення можливості спілкування із зовнішнім світом без обмежень і роз'єднанні вночі.

Здійснений аналітичний огляд процесу становлення та еволюції виховних функцій пенітенціарної системи в їх історичній ретроспективі дозволяє зробити висновок про те, що в'язниця, як карально-виправний заклад, виникає в епоху пізнього Середньовіччя і формується під впливом соціально-економічних чинників, зокрема капіталістичних виробничих відносин, що розвивались у країнах Європи. Марганалізація широких верств населення, їх асоціальний спосіб життя, потреба виробництва у дешевій робочій силі обумовили трансформацію благодійних закладів для бідняків і жебраків – робітних будинків – у заклади карально-виправні. Жорстка дисципліна і режимні умови життя трансформували робітний будинок у пенітенціарний заклад. Ізоляція від суспільства розглядалась як засіб покарання; примусова праця – як засіб виправлення і перевиховання. У часових межах становлення пенітенціарної системи у Європі охопило майже чотири століття (XVI – кінець XIX ст.) Еволюція в'язниці, як соціальної інституції, відбувалась у напрямку від появи поодиноких закладів ув'язнення до утворення системи карально-виправних закладів. Дослідження методів, форм і засобів покарання і перевиховання цього періоду засвідчує їх крайню жорстокість, як через використання фізичних покарань, так і через застосування психологічних впливів, що вкрай негативно відбивались на психіці людини ламаючи її, або перетворюючи на соціально небезпечну істоту. З огляду на це початковий етап становлення пенітенціарної системи доцільно визначити як репресивний, незважаючи на гуманне бажання суспільства перевиховати індивіда, який порушив встановлені правила співжиття і допомогти йому адаптуватись до життя після відбування покарання.

У контексті вивчення соціально-реабілітаційних функцій сучасної пенітенціарної системи потребує подальшого дослідження історичний процес гуманізації покарань, як засобів перевиховання, ресоціалізації та соціальної адаптації індивіда.

1. *Юридична психологія: підручник* / Александров Д.О., Андросюк В.Г., Казміренко Л.І. [та ін.]; заг. ред. Л.І. Казміренко, Є.М. Моїсєєва [Електронний ресурс]. – К.: КНТ, 2008. – 352 с. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/15840720/psihologiya/yuridichna_

psihologiya_ -_aleksandrov_do 2. Докторович М.О. Соціальна робота у пенітенціарній системі / М.О. Докторович [Електронний ресурс] // Педагогічний альманах. – 2010. – Вип. 5. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pedalm/texts/2010_5/036.pdf 3. Караман О.Л. Репресивний та філантропічний етапи розвитку соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми засудженими в історії зарубіжних і вітчизняних пенітенціарних систем / Караман О. Л. [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Sptp/2010_1/11.pdf 4. Кузьмин К.В. История социальной работы за рубежом и в России (с древности до начала XX века) / К.В. Кузьмин, Б.А. Сутырин – М.: Академический проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2002. – С. 325-326. 5. Там же. – С. 334. 6. Там же. – С. 335. 7. Там же. – С. 335. 8. *Кримінально-виконавче право України: підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / за ред. проф. А. Х. Степанюка [Електронний ресурс]. – Х.: Право, 2005. – 256 с. – Режим доступу: <http://lawdiss.org.ua/books/a2014.doc.html> 9. Там само. 10. Кузьмин К.В., Сутырин Б.А. Цит. работа. – С. 336. 11. Там же. – С. 338-339. 12. *Кримінально-виконавче право України: підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / за ред. проф. А. Х. Степанюка. 13. Богатирьев И.Г. Кримінально-виконавче право України / Богатирьев И.Г. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців “Правова єдність”, 2008. – С. 282. 14. *Кримінально-виконавче право України / за заг. ред. В. М. Трубникова. – Х.: Право, 2001. – С. 116. 15. *Кримінально-виконавче право України: підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / за ред. проф. А. Х. Степанюка. 16. Марисюк К. Становлення Пенсивальської та Обернської пенітенціарних (в’язничних) систем / Марисюк К. [Елетронний ресурс]. – Режим доступу: <http://radnuk.info/statti/229-kruminal-pravo/15340-2011-01-23-01-37-22.html> 17. Богатирьев И.Г. Цит. праця. – С. 282.****

УДК 343.81

В. С. ШАПОВАЛОВА

СИСТЕМНО-СТРУКТУРНИЙ СТАТУС ЗБРОЄДЕЛІКТИКИ ЯК БАЗИСНОГО ЧАСТКОВОГО ВЧЕННЯ КРИМІНАЛІСТИКИ

Визначено місце кримінальної зброї поміж інших видів зброї та засобів вчинення макроправопорушень. Запропоновано систему зброєделіктики як базисного часткового вчення криміналістики про вогнепальну, механічну і вибухову зброю, боєприпаси, вибухові пристрої і речовини та засоби підриву і сліди протиправного поводження з ними.

Ключові слова: кримінальна вогнепальна, механічна і вибухова зброя, зброєделіктика, легальна зброя, легальна паразброя, ймовірна паразброя.

В.С.Шаповалова. Системно-структурный статус оружиеделиктики как базисного частного учения криминалистики

Определено место криминального оружия среди иных видов оружия и средств совершения макроправонарушений. Предложено систему оружиеделиктики как базисного частного учения криминалистики об огнестрельном, взрывном и механическом оружии, боеприпасах, взрывных устройствах и веществах и средствах подрыва и следах противоправного обращения с ними.

Ключевые слова: криминальное огнестрельное, механическое и взрывное оружие, оружиеделиктики, легальное оружие, легальное параоружие, вероятное параоружие.

© ШАПОВАЛОВА Вікторія Сергіївна – прокурор прокуратури м. Южноукраїнська Миколаївської області, юрист 3 класу